

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านชอล้านนา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา บทบาททางสังคม ของการละเล่นพื้นบ้านชอล้านนา และเพื่อศึกษา เงื่อนไข ปัจจัย ที่ทำให้การละเล่นพื้นบ้านชอล้านนาดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน การวิจัยเป็นแบบเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารที่เป็นทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยต่างๆ เพื่อนำไปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาของผู้วิจัย ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในสนามด้วยตนเอง โดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ก่อนเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้เข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน และเก็บข้อมูลโดยเข้าร่วมกิจกรรมหรือพิธีกรรมของชุมชน เพื่อสังเกตและซักถามผู้เข้าร่วมพิธีกรรม และทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก แล้วนำข้อมูลมาตรวจสอบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและถูกต้อง แล้วทำการจำแนกเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงานการวิจัยในรูปแบบของการบรรยายและอธิบายปรากฏการณ์โดยใช้กรอบแนวคิดที่กำหนด ผลจากการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ชุมชนบ้านห้วยนาเป็นชุมชนที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมการละเล่นเป็นของตนเองที่สืบทอดต่อกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งมีวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านที่ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองอยู่ คือ การละเล่นพื้นบ้านชอล้านนา การดำรงอยู่คงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านชอล้านนาคู่ขนานไปกับปัจจัย เงื่อนไข ต่าง ๆ ดังนี้

1. บทบาททางสังคมของการละเล่นพื้นบ้านชอล้านนา

การละเล่นพื้นบ้านชอล้านนา นอกจากจะมีบทบาทในการให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมแล้ว ยังมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมได้แก่

1.1 การให้การศึกษอบรมของการละเล่นพื้นบ้านชอล้านนา ในอดีตผู้ดูแลนิคมขอที่มีความรู้ มีปฏิภาณไหวพริบเฉลียวฉลาดและมีเสียงดี ผู้ที่ประกอบอาชีพช่างซ่อมมาก่อนจริงต้องศึกษาวิชาความรู้ต่าง ๆ เป็นอย่างดี ซึ่งใช้เวลาศึกษาหลายปี จึงจะสามารถประกอบอาชีพได้และประสบผลสำเร็จในอาชีพขอ ส่วนค่านิยมของผู้ดูแลของขอในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มพ่อแม่บ้านวัยกลางคนนิยมดูสอดรับ ซึ่งเป็นข้อที่ประยุกต์ขึ้นใหม่ และเป็นรูปแบบหนึ่งผู้ชมต้องการ นอกจากนี้เนื้อร้องของบทขอที่ถ่ายทอดจะสอดแทรกเนื้อหาที่ชี้ให้เห็นความถูกต้องในการประพฤติปฏิบัติ สอนให้เข้าใจสังคม ปลุกฝังจริยธรรมและให้มีทัศนคติที่ดี เนื้อหาของขอจะมีการแต่งให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ยุคสมัย และทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน

1.2 เป็นสื่อให้คนเข้ามารวมกัน การละเล่นพื้นบ้านขอล้านนาเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถดึงดูดคนให้มีการรวมกลุ่มกัน ทำให้คนในท้องถิ่นมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ว่าจะร้องประกอบในงานขอ ทำบุญ ขึ้นบ้านใหม่ ปอย สงกรานต์ งานสมโภชพระธาตุ

1.3 เป็นสื่อพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้านขอล้านนามีบทบาทหน้าที่เป็นสื่อพื้นบ้าน ที่สามารถบอกเรื่องราวความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนความเป็นไปของชาวบ้านและท้องถิ่น การขับบทขอ บทเจรจา จะมีเนื้อหาที่สอดแทรกข่าวคราว เรื่องราวที่ต้องการบอกให้ชุมชนรับรู้ โดยเรื่องราวที่ถ่ายทอดออกมาจะต้องสอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และแนวทางการดำรงชีวิต ที่เป็นค่านิยมที่ดีงามของชุมชนไว้ตามความเหมาะสมเพื่อให้ผู้ชมและผู้ฟังได้นำไปเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ

นอกจากนี้การละเล่นพื้นบ้านขอล้านนายังเป็นเครื่องบันทึกภาพทางสังคม เกิดขึ้นจากความคิดของชาวบ้านเล่น และสืบทอดโดยชาวบ้าน จนเป็นมรดกวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งที่เป็นสภาพทางภูมิศาสตร์ และสภาพทางสังคมวัฒนธรรมด้วยเหตุนี้การละเล่นพื้นบ้านขอล้านนาจึงสามารถบันทึกภาพของชาวบ้านและท้องถิ่นไว้ได้พอสมควร เราจึงสามารถที่จะศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมได้จากการละเล่นพื้นบ้านหลายชนิด เช่น ความเชื่อ ค่านิยม โลกทัศน์ การแต่งกาย อาชีพ ความเป็นอยู่ สภาพภูมิศาสตร์

2. เงื่อนไขและปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านขอล้านนา

เงื่อนไขและปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านขอล้านนามีหลายประการได้แก่

2.1 ผู้ดู / ผู้ชม การละเล่นพื้นบ้านขอล้านนาจะตอบสนองความต้องการของผู้ชมและผู้ฟังกลุ่มต่าง ๆ ได้โดยเฉพาะผู้สูงอายุและวัยกลางคนที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปี ขึ้นไป ซึ่ง

คนกลุ่มเหล่านี้จะมีวัตถุประสงค์เพื่อความครึกครื้นบันเทิงใจ ผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน ผู้ดู / ผู้ชมจะเป็นกำลังใจสะท้อนการแสดงให้เห็นแก่คณะขอ ปบปอกถึงความต้องการของกลุ่มผู้ฟังได้ ถ้าการแสดงไม่มีกลุ่มผู้ดู / ผู้ชม การละเล่นพื้นบ้านชอล้านนาจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้เนื่องจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อพื้นบ้านที่มีการถ่ายทอดและการแสดงจะไม่เกิดขึ้นนั่นเอง การที่ผู้ดู / ผู้ฟัง ยังให้ความสำคัญของการละเล่นพื้นบ้านชอล้านนาและได้รับประโยชน์ทั้งในความบันเทิงและความรู้ต่าง ๆ ก็จะเป็นสิ่งบ่งชี้การดำรงอยู่ของชอล้านนาได้ในปัจจุบัน

2.2 ผู้ว่าจ้าง เดิมทีการละเล่นพื้นบ้านชอล้านนาจะมีการแสดงเฉพาะงานบุญหรืองานพิธีกรรมเท่านั้น แต่ปัจจุบันการละเล่นพื้นบ้านชอล้านนาจะดำรงอยู่ไม่ได้ถ้าขาดผู้ว่าจ้าง คณะขอไปขอ เนื่องจากถ้าไม่มีใครจ้างไปขอ ก็จะไม่มีการขอเกิดขึ้น นอกจากเป็นการขอในการแสดงงานบุญเท่านั้น ผู้บริโภคกลุ่มนี้จะเป็นฝ่ายสนับสนุนด้านกำลังให้กับคณะขอ เป็นตัวสะท้อนให้เห็นว่าการละเล่นพื้นบ้านชอล้านนายังดำรงอยู่ โดยดูจากความนิยมและการเป็นที่ต้องการของผู้ว่าจ้างเพราะถ้าการจัดการแสดงแล้วขาดผู้ชม ผู้แสดงก็หมดกำลังใจ และคงต้องเลิกการแสดงไปในที่สุด

2.3 การปรับตัว

-การปรับรูปแบบ รูปแบบในการแสดงชอล้านนาในปัจจุบัน จะปรับเปลี่ยนได้ต้องคำนึงถึงพื้นฐานและความต้องการของท้องถิ่น การพัฒนารูปแบบจะมีการพัฒนาเป็นระยะ ๆ คือ จากเดิมที่มีการแสดงชอล้านนาอย่างเดียว ได้มีการพัฒนาโดยมีการยืมขอ และมีการฟ้อนเงี้ยว (ฟ้อนแอ่น เป็นการฟ้อนที่ทำตัวอ่อนช้อย โค้งตัวไปด้านหลัง) รวมทั้งมีการพัฒนารูปแบบของการแต่งตัว โดยการพัฒนาให้ช่างขอหญิง เปลี่ยนจากการนุ่งผ้าถุงมาเป็นชุดกระโปรงสีสดใส ถ้าขอประกอบงานพิธีกรรมก็จะนิยมนุ่งผ้าถุงชุดพื้นบ้านเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน การปรับเปลี่ยนรูปแบบมีจุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิงเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม การขอที่ใช้แสดงในงานบุญหรือพิธีกรรมของชุมชนก็ยังคงรักษารูปแบบการแสดงแบบเดิม

-การปรับเนื้อหาสาระของการละเล่นพื้นบ้านชอล้านนาจะมีความหลากหลาย มีการใช้เนื้อหาและการผสมผสานภาษาในการขอให้สอดคล้องกับยุคสมัย และทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มผู้ฟัง และได้มีการนำเทคนิคการแสดงใหม่ ๆ และเพิ่มรูปแบบความบันเทิงใหม่ ๆ โดยเทคนิคเหล่านี้จะสามารถจูงใจให้คนรุ่นใหม่หันมาฟังขอได้

2.4 โอกาสในการบันทึกเสียงเผยแพร่และการแสดงผ่านสื่อวิทยุ - โทรทัศน์ ของการละเล่นพื้นบ้านขอล้านนา เมื่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูงขึ้น สื่อมวลชนจึงมีหลายรูปแบบและแพร่กระจายอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นทางด้านภาพ เสียง และลายลักษณ์อักษร เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และวารสาร เป็นสื่อความบันเทิงรูปแบบใหม่โอกาสหนึ่งที่สามารถเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านขอล้านนาไป เพื่อช่วยเป็นสื่อ และช่วยกระตุ้นกลุ่มเป้าหมายให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และได้รับความเพลิดเพลินได้ ทำให้เป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไป และยังเป็นโอกาสให้ผู้นิยมฟังขอสามารถเลือกรับชม รับฟัง การละเล่นพื้นบ้านขอล้านนาได้หลายช่องทางตามความต้องการ

2.5 การสืบทอดวัฒนธรรม

การสืบทอดการละเล่นพื้นบ้านขอล้านนาเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนอย่างหนึ่งโดยการละเล่นของแต่ละวัฒนธรรมเป็นเครื่องหมายที่บ่งบอกถึงความแตกต่างหรือความคล้ายคลึงกันของสังคมนั่นเอง และเมื่อชุมชนเป็นคนกำหนดวัฒนธรรมร่วมกันขึ้น ชุมชนจะต้องร่วมกันรับเงื่อนไขของวัฒนธรรมว่าวัฒนธรรมมีคุณค่าอะไร ไม่ว่าจะเป็นด้านความเชื่อซึ่งเป็นเรื่องที่มีความผูกพันในวิถีชีวิตของคนไทยมานาน ความเชื่อมีผลทำให้เกิดรูปแบบของประเพณีต่าง ๆ อันเป็นผลต่อการละเล่นพื้นเมืองอย่างยิ่งในแต่ละท้องถิ่น โดยแต่ละท้องถิ่นก็จะแตกต่างกันออกไป รวมทั้งค่านิยม ที่เป็นสิ่งสำคัญขั้นมูลฐานในการทำ ความเข้าใจถึงพฤติกรรมบุคคล เพราะพฤติกรรมหรือการแสดงออกต่าง ๆ ของบุคคล ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะค่านิยมที่ผู้นั้นมีอยู่

2.6 การถ่ายทอดการละเล่นพื้นบ้านขอล้านนาไปสู่กลุ่มต่าง ๆ เช่น นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจทั่วไป ซึ่งสถาบันการศึกษาจะเชิญช่างขอไปสอนการละเล่นพื้นบ้านขอล้านนาตามสถาบันการศึกษาที่ได้จัดการละเล่นเพลงพื้นบ้านไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน สำหรับผู้ที่สนใจก็จะติดตามไปเรียนที่บ้านพ่อครู แม่ครู เมื่อเรียนและฝึกหัดเก่งแล้ว พ่อครู แม่ครู ก็จะปล่อยให้ไปประกอบอาชีพของตนเอง นอกจากนี้พ่อครู แม่ครู ยังมีการถ่ายทอดการละเล่นพื้นบ้านขอล้านนาให้กับลูกหลานของตนเอง เพื่อที่จะได้สืบทอดการละเล่นพื้นบ้านขอล้านนาต่อจากตนเอง จึงทำให้เกิดช่างขอที่เป็นคนรุ่นใหม่ทำหน้าที่สืบทอดต่อไป

อภิปรายผล

การวิจัยการละเล่นพื้นบ้านชอล้านนา ผู้วิจัยได้พบข้อมูลบางประเด็นที่เห็นว่าควรนำมาอภิปราย

ประเด็นแรกคือบทบาททางสังคมของการละเล่นพื้นบ้านชอล้านนา ใน 3 ด้าน คือ การให้การศึกษา การเป็นสื่อให้คนมาร่วมกันและการเป็นสื่อพื้นบ้าน ผู้วิจัยพบว่า ชอล้านนายังคงมีบทบาททางสังคมใน 3 ด้านอยู่ จากการสังเกตการแสดงชอล้านนาในชุมชน ผู้วิจัยพบว่า เนื้อหาสาระยังคงเป็นการถ่ายทอดความเชื่อและคุณค่าบางอย่างของชุมชน เช่น เนื้อร้องของบทชอล้านนาจะสอดแทรกเนื้อหาที่ชี้ให้เห็นความถูกต้องในการประพฤติปฏิบัติ สอนให้เข้าใจสังคมปลูกฝังจริยธรรมและให้มีทัศนคติที่ดี เนื้อหาของชอล้านนาจะมีการแต่งให้สอดคล้องกับสภาพสังคมยุคสมัยและทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน บทบาทนี้เป็นบทบาทที่มีมาแต่เดิมเป็นบทบาททางอ้อม เพราะการแสดงชอล้านนาเป็นการบันเทิง แต่ชอล้านนาได้ก็ได้อบรมเนื้อหาสาระโดยผ่านคำร้อง หรือเรื่องราวที่สะท้อนถึงบทบาทและคุณค่าของชุมชนดังที่ สุจิตต์ วงศ์เทศ (2540, หน้า 18) กล่าวว่า สิ่งที่ปรากฏในเนื้อหาเป็นเรื่องราวที่ใช้โต้ตอบกันนั้น จะเป็นการสะท้อนสภาพสังคมความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ทั้งยังได้บันทึกสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

เป็นที่น่าสังเกตว่าในการแสดงจะมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามลักษณะผู้ชม / ผู้ฟัง ถ้ามีการจ้างไปแสดงประกอบประเพณี พิธีกรรมของชุมชน การแสดงก็จะเป็นแบบเดิมคือมีการสอดแทรกเนื้อหาของพิธีกรรมที่เน้นด้านคติธรรมเป็นหลัก รวมทั้งชี้ให้เห็นความถูกต้องในการประพฤติปฏิบัติ และปลูกฝังจริยธรรม ปรีชา หิรัญประดิษฐ์ (2541, หน้า 92) กล่าวว่า การแสดงพื้นบ้านเป็นการแสดงออกซึ่งจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก และความเชื่อตามขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเกี่ยวโยงเป็นสายใยทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามที่ไม่ได้เป็นองค์ประกอบของประเพณีและพิธีกรรมการแสดงจะเป็นรูปแบบสมัยใหม่ เน้นตามสมัยนิยม เช่น เป็นชอล้านนาละครขอ เป็นต้น เช่นการแสดงในงานวัด งานรื่นเริง การแสดงทางโทรทัศน์และวิทยุ อย่างไรก็ตามเนื้อหาสาระก็ยังไม่แตกต่างจากเดิมคือมีการแทรกคุณค่าบางอย่างของชุมชน/สังคมไปด้วย ซึ่งก็เป็นการให้การศึกษาที่ไม่เป็นทางการอย่างหนึ่งแก่ผู้ฟัง จากการศึกษาของบุษบัน ศรีสารคาม (พ.ศ.2537) พบว่า มีการใช้สื่อพื้นบ้านหมอลำในการเผยแพร่งานการศึกษานอกระบบ

เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของอาชีพใด ๆ ก็ตาม ความต้องการของลูกค้าจะเป็นผู้กำหนดการผลิตสินค้า ถ้าผู้ผลิตไม่สนใจความต้องการของลูกค้าก็ไม่สามารถขายสินค้าได้ คือผล

ผลิตแล้วไม่มีคนซื้อ ซอกก็เช่นกัน ซอกเป็นอาชีพบริการอย่างหนึ่งซึ่งจะต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้ชม/ผู้ฟัง ด้วยเหตุนี้ซอกจึงต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับผู้ฟัง/ผู้ชม ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

การแสดงซอกคล้ายกับการจัดประเพณีและพิธีกรรมของชุมชน คือจะเป็นสื่อให้คนมารวมกัน มีทั้งคนในชุมชนหรือมาจากชุมชนใกล้เคียง ซอกจึงเป็นเสมือนสื่อให้คนมารวมกัน เมื่อมีคนมารวมกันก็เป็นโอกาส ให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในเรื่องอื่น ๆ ด้วย เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การที่มีคนมารวมตัวกันมาก ๆ จึงทำให้ซอกเป็นสื่อพื้นบ้านที่สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ชม / ผู้ฟังได้สะดวก ด้วยเหตุนี้หน่วยงานจึงนิยมใช้การละเล่นพื้นบ้านเพื่อการนี้ จากการวิจัยการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านซอล้านานี้ トラบโดที่ซอกยังมีบทบาทในทางสังคม สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้ ซอกก็ยังคงอยู่ แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนการแสดงไปบ้างก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

1. การนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกรณีของซอล้านานี้พบว่า การดำรงอยู่ของซอกขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของผู้ชม / ผู้ฟัง ผู้จ้างและหน่วยงานที่ยังมีความต้องการซอกไปแสดงตามจุดมุ่งหมายของตน เช่นการประกอบพิธีกรรม การให้ความบันเทิง และการศึกษานอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกเช่น ราคาค่าจ้างไปแสดงที่ไม่แพงนัก กระแสการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ทำให้มีการถ่ายทอดการแสดงซอก จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าซอกยังสามารถรับใช้สังคมได้ดี ดังนั้นหน่วยงานที่สนใจด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและผู้ที่มีใจ จึงควรสนับสนุนส่งเสริมการละเล่นพื้นบ้านให้สามารถรับใช้สังคมได้อย่างเหมาะสม

2. การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงวัฒนธรรมชุมชนพื้นบ้าน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มชน โดยศึกษาการดำรงอยู่ของการแสดงซอกในชุมชนหนึ่ง ซึ่งยังมีวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมอยู่และความเชื่อที่แสดงออกผ่านพิธีกรรม ต้องใช้การแสดงซอกเป็นส่วนประกอบ จากปรากฏการณ์ซอกยังคงมีอยู่โดยทั่วไป จึงน่าจะมีการศึกษาการดำรงอยู่ของซอกในบริบทชุมชนที่ต่างออกไปว่าจะมีความแตกต่างออกไปอย่างไร